

Online-szótár-használati szokások vizsgálata Magyarországon

Gaál Péter

PTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
gaal.peter.hun@gmail.com

Kivonat: A tanulmány egy két részből álló, magyarországi online-szótár-használati kutatás második fázisát mutatja be. A kutatás első szakaszában fordítók, idegennyelv-tanárok és idegennyelv szakos hallgatók körében kérdőíves felmérést végeztem a résztvevők online-szótár-használati szokásairól. A kapott eredményeket összegeztem és kiértékeltem, majd a második szakaszában a vizsgált célcsoport egy-egy képviselőjével mélyinterjúkat készítettem, hogy a kérdőíves eredményeket kibővítssem, pontosítsam. E tanulmány a három interjú tapasztalatait és a belőlük származó következtetéseket összegzi.

1 Bevezetés

1.1 A kutatás szakirodalmi előzményei

A szótárhasználati kutatások a lexikográfiában fontos vizsgálati területnek számítanak. Az elmúlt évek során – a felhasználó-központú megközelítés megerősödésének köszönhetően – egyre több az online szótárak használatával foglalkozó vizsgálat.

Az alábbiakban néhány fontosabb kutatást sorolok fel. Az ún. log fájlok elemzésének módszerét alkalmazta Laufer és Hill, melyben az elektronikus szótárak használatát és a szókincselsajátítási hatékonyság kapcsolatát vizsgálták angol szakos hallgatók körében (Laufer–Hill 2000, 2003). Szintén a logfájl-analízis módszerével élt De Schryver és Joffe, akik több mint 2500 szótárhasználó adatai alapján arra keresték a választ, hogy azok mely szavakra keresnek rá a leggyakrabban (Schryver–Joffe 2004). Sánchez Ramos 2005-ös vizsgálatában arra a következtetésre jutott, hogy a fordító szakos hallgatók nem igazán ismerik az elektronikus szótárakat (Sánchez Ramos 2005). Boonmoh és Nesi kb. 1200 középiskolás diák és 30 középiskolai tanár elektronikus szótárgép-használatát mérték fel kérdőívek segítségével (Boonmoh–Nesi 2008), a kutatást Boonmoh tovább folytatta 540 egyetemi hallgatóval (Boonmoh 2011). Bank három online szótár használhatóságát mérte fel 30 diák kérdőíves kérdésekre adott válaszai alapján (Bank 2010). Law és Li kérdőíves és interjú módszerrel 342 fordító szakos hallgató mobil telefonokon futtatható szótárakkal kapcsolatos ismereteit vizsgálta (Law–Li 2011). Dziemianko angol szakos hallgatók angol, egynyelvű szótárhasználatát (és a szótárhasználat hatékonyságát) vetette össze ugyanazon szótárak papír és elektronikus verzióinak viszonylatában (Dziemianko 2010, 2011, 2012).

Az utóbbi években az egyik legfontosabb, szótárhasználatra vonatkozó komplex, átfogó kutatást a mannheimi Institut für Deutsche Sprache végezte 2009 és 2011 között (IDS-kutatás: Müller-Spitzer–Koplenig–Töpel 2012, Müller-Spitzer 2014). A mannheimi projekt keretében kérdőíves felméréssel gyűjtöttek online-szótárhasználati adatokat, melyeket statisztikai módszerekkel dolgoztak fel. A nemzetközi kutatásokhoz képest a magyar szakirodalomban kevés a(z online) szótárak használatára vonatkozó kutatás (pl. Kontra 1997; Márkus–Szöllősy 2006; Földes 2005).

A mannheimi felmérés módszereit használtam fel arra, hogy vizsgálatot végezzek a magyarországi online-szótárhasználati szokásokról (OHM kutatás). A vizsgálatom két részből állt: az egyik részében a kérdőíves felmérést kisebb módosításokkal, magyarországi környezetben megismételtem, az eredményeket leíró és következtetési statisztikai módszerekkel kiértékeltem. A másik részben mélyinterjúkat készítettem a kérdőívet kitöltők három fő csoportjának (fordítók, idegennyelv-tanárok, idegen nyelv szakos hallgatók) egy-egy képviselőjével, ami azt a célt szolgálta, hogy a kérdőívekből származó eredményeket kibővítssem és árnyaljam, illetve (amennyire lehetséges) teszteljem. Az empirikus kutatás fő célja az volt, hogy adatokat szolgáltatson a magyarországi online-szótárhasználatról és az online szótárak használóival kapcsolatban. Tanulmányomban a három interjú feldolgozása, kiértékelése során szerzett tapasztalatokról számolok be.

1.2 Az interjúk előzményeit képező kérdőíves felmérés eredményei (OHM kutatás)

A kérdőíves kutatás során az online kérdőíveket 294 válaszadó töltötte ki. Az IDS-kutatáshoz hasonlóan a kitöltők legnagyobb hányada fordítók, idegennyelv-tanárok és idegen nyelv szakos hallgatók közül került ki. A fő kutatási cél az volt, hogy információkat gyűjtsek arról, hogy a szótárhasználóknak milyen elvárásaik vannak az online szótárakkal kapcsolatban, mely szótárakat használják szívesen, melyek azok a szótári jellemzők, amelyeket a legfontosabbnak tartanak a szótárválasztás során (a részletes eredményeket lásd Gaál 2016, 2017). A használati gyakoriság tekintetében az online szótárak térnyerése szembeűnő. Az OHM kutatási adatai szerint a papírszótárhasználat kizárólagossága már csak nagyon kevesekre jellemző. Az online szótárak közül az egy- és kétnyelvű szótárak használata is rendkívül elterjedt, az egynyelvűeken belül pedig leginkább az általános-, és a szinonimaszótárakat használják a felhasználók. A szótárhasználat céljánál a szakmai célok dominálnak, de ez nincsen összefüggésben a szótárhasználatért cserébe fizetendő anyagi ellenszolgáltatással, hiszen a többség inkább „eltűri” az elektronikus hirdetések jelenlétét a szótároldon, ha cserébe az összes szótári tartalomhoz ingyenesen hozzáfér. Az eszközhasználatról elmondható, hogy a legtöbben még mindig hagyományos számítógépeket (asztali számítógép, notebook) alkalmaznak, de már nagy arányt ér el azoknak a száma, akik a hordozható mobil eszközöket szótárhasználatra (is) igénybe veszik.

A főleg vagy kizárólag online szótárt használók aránya szinte minden korcsoportban (–21, 21–25, 26–30, 31–35, 36–45 év) 50% felett, vagy kicsivel alatta (46–55 év) volt. Az 55 év feletti korosztálynál viszont látványos az elmaradás: valamivel több, mint 10% tekinti csak elsődleges referenciaműnek az online szótárakat. Az egynyelvű online szótáraknál kimutatható, hogy a vizsgált populáció

tagjai közül a fordítók nagyobb arányban fordulnak szakszótárakhoz, mint a nem fordítók.

A szótár árával kapcsolatos vizsgálatok nem igazolták egyértelműen, hogy azok, akiknél az online szótár kvázi munkaeszköznek számít (idegennyelv-tanárok, fordítók) nagyobb arányban lennének hajlandók fizetni az online szótárakért, mint a csoporton kívül esők. Összefüggés mutatkozott azonban abban a tekintetben, hogy a nem fordítókhoz képest a fordítókra kevésbé jellemző, hogy kis képernyős eszközökön futtatják az online szótárakat.

A szótárak szerkesztői háttere alapján kiemeltem a közösség által szerkesztett szótárakat, és megvizsgáltam, hogy a fiatalabb korosztályok megbízhatóbbnak tartják-e ezt a szótártípust az idősebb generációba tartozókhöz képest. A statisztikai számítások alapján ez a feltételezés nem nyert bizonyítást.

Az IDS-kutatással egybevágó módon a megkérdezettek az OHM kutatásban is a megbízhatóságot, áttekinthetőséget és naprakészséget a legfontosabbnak, a testreszabhatóságot és a multimédiát pedig a legkevésbé fontos jellemzőnek ítélték. A szerkesztői háttér alapján a szótárkiadó cégek és az intézmények/szervezetek által kiadott szótárak bizonyultak a leginkább megbízhatóknak.

2 A módszertan

2.1 Az interjúk és a kutatási kérdések

Az interjúk lebonyolításának algoritmizálásához Kvale (2005: 95) hétlépcsős modelljét vettem alapul. Az interjú a következő fázisokból állt:

1. Témamegjelölés: az interjúk témája a magyarországi online-szótár-használat a fordítók, idegennyelv-tanárok és idegen nyelv szakos hallgatók körében. Az interjúkészítés célja a kérdőíves felmérésből származó eredmények és következtetések tesztelése, illetve kibővítése volt.
2. Tervezés: az elméleti háttér az IDS-kutatás, és az OHM kutatás kérdőíves felmérésének eredményei adták. A tervezési fázishoz tartozott a kutatásban részt vevő személyek informálása a kutatás céljáról és anonimitásuk garantálásáról.
3. Interjúvolás: a félig strukturált interjúk vezérfonalát az OHM kutatás kérdőívének struktúráját követő kérdések és az IDS-kutatásában megjelenő, de az OHM kutatásból kimaradó egyéb pontok adták. Bizonyos kérdésekhez szemléltető anyagként illusztrációkat használtam. Az interjúkészítés során az interjúalanyokat megkértem, hogy ahol szükségét érzik, fejtsék ki a kérdéshez szorosan nem tartozó, de fontosnak ítélt gondolataikat is a szótárhasználati szokásaikkal kapcsolatban, annak érdekében, hogy további szubjektív információkhoz juthassak. Az interjúk időtartama átlagosan 35–40 percet ölelt fel.
4. Adatrögzítés: az interjúkról digitális hangfelvételt készítettem, majd a rögzített hanganyagot (begépelés útján) írott szöveggé alakítottam át.
5. Elemzés: az elemzés során először a három interjúalany azonos kérdéskörre adott válaszait hasonlítottam össze, majd azokat összevettem IDS- és OHM kutatásokból származó adatokkal.

6. Vizsgálat: az interjúkból és a kérdőíves felmérésekből származó, egymással párhuzamba állított eredményeket abból a szempontból vizsgáltam, hogy mennyire egybehangzóak vagy különbözőek.

7. Beszámoló: az összesített eredményeket és következtetéseket a fejezet végén összegeztem.

Kutatásomhoz az *egyedülálló, félig strukturált interjút* (vö. Dörnyei 2007: 134–136) választottam, mivel ez a típus felelt meg leginkább a céljaimnak. Előre elkészített kérdéseim a kérdőíves felmérésben feltett kérdéseimhez igazodtak, továbbá kiegészültek a nálam nem, de az eredeti, IDS-kutatásban szereplő további kérdésekkel, amelyek végül a kérdőívembe nem kerültek be. A kérdezéshez egy esetben (a szócikkek megjelenítésére vonatkozóan), a könnyebb érthetőség érdekében szemléltető ábrákat is mutattam az interjúalanyoknak. Mindhárom interjúalany minimális különbségekkel és módosításokkal ugyanazokat a kérdéseket kapta.

Az interjúk lebonyolítása szóban történt, két alannyal személyesen zajlott az interjú, a harmadikkal (a jelentős földrajzi távolság miatt) skype-os videobeszélgetésen keresztül történt a kommunikáció. Az interjúalanyok az anonimitás érdekében tanulmányomban nem valódi nevükön, hanem álnéven szerepelnek. Az interjúkról hangfelvétel készült, amelyek szövegét utólag jegyeztem le.

Az interjúkhoz kapcsolódó kutatási kérdéseim a következők voltak:

- (1) Milyen egyezések és különbségek mutatkoznak egymáshoz képest a három interjúalany által adott válaszokban?
- (2) Az interjúkból kapott információk megerősítik vagy cáfolják az IDS- és az OHM kutatás kérdőíves részéből származó eredményeket?
- (3) Az OHM kutatásban nem szereplő kérdéskörökre adott válaszok párhuzamba állíthatók-e az IDS-kutatásban kapott eredményekkel?

2.2 Az adatközlők

Az interjúban részt vevő három alany az OHM kutatás kérdőíves részében elsősorban megszólított csoportokból, tehát a fordítók, az idegennyelv-tanárok és az idegen nyelv szakos hallgatók köréből került ki. Az interjúalanyok a kérdőívet előzetesen nem töltötték ki, azok kérdéseit nem ismerték. Tanulmányomban az interjúalanyok nem valódi nevükön, hanem álnéven szerepelnek, így biztosítva anonimitásukat. A válaszadóknak a következő elnevezéseket adtam: Réka, Anita és Emese.

Réka 1978-ban született nő, angol szakos, egyetemi végzettségű. Fordítóként dolgozik egy fordítóipari cégnél, ahol a fordítók (akik főként szakfordítók és mérnökök) munkáját segíti a háttérből, feladatai közé tartozik a cégnél használt terminológiai adatbázis és fordítói memória karbantartása. Mellékállásban, magánúton angol–magyar és magyar–angol nyelvpárban vállal fordításokat, időnként angolnyelv-oktatást és nyelvvizsgára felkészítést is. Anyanyelve magyar, angolból „ERŐS C1 SZINTEN VAN”, spanyolból B2-es szinten, de ebből a nyelvből nem fordít, olasz és német nyelvtudásának szintjét körülbelül A2-es szinten határozta meg.

Anita 1970-ben született nő, tanító szakon végzett német specializációval, majd ezután elvégezte a német nyelv és irodalom tanári szakot. Pályafutását általános iskolai pedagógusként kezdte, majd szakközépiskolában németnyelv-tanárként folytatta. Ezután a céges nyelvvizsgákban tevékenykedett, főleg szakmai nyelvet (pénzügyi, műszaki) oktatott, illetve egészségügyi szaknyelvi nyelvvizsgára felkészítő

kurzusokat tartott egészségügyi főiskolára járó hallgatóknak. Jelenleg ismét középiskolában tanít német nyelvet, szakképző és szakközépiskolásoknak. Anyanyelve a magyar, németnyelv-tudását „C2 SZINT KÖRÜL”, angoltudását A2 szintűnek ítélte meg.

Emese 1992-ben született nő, anglisztika alapszakon végzett, kínai nyelv minor szakkal kiegészítve, jelenleg fordító-tolmács mesterszak megkezdése előtt áll. Nyelvtanulás céljából másfél évet töltött Kínában, ösztöndíjas formában. Anyanyelve magyar, kínai és angol nyelvtudását egyaránt C1-es szintben, németnyelv-tudását B1 és B2-es szint között határozta meg.

3 Eredmények

3.1 A használt szótártípusok

3.1.1 Hagyományos vs. online szótár

A három interjúalany mindegyike főleg online szótárakat használ, ami összhangban áll mind az IDS-, mind az OHM kutatás kérdőíves felmérésének eredményeivel, hiszen ott is ez volt a jellemző a válaszadók legnagyobb hányadára. Az interjúalanyoknál a hagyományos szótárak háttérbe szorulásában feltehetően az életkoruk is közrejátszik, hiszen a legidősebb is csak 46 éves közülük, így a technikai eszközöktől, az internettől való idegenkedés vagy hozzá nem értés nem befolyásolja online-szótár-használati szokásaikat.

3.1.2 Kétnyelvű és egynyelvű online szótárak használata

A válaszadók közül mindannyian használnak egy- és kétnyelvű szótárakat is. Egyik szótártípus aránya sem tér el nagymértékben a másiktól, ami az IDS- és az OHM kutatások kérdőíves válaszaiban is hasonló eredményt hozott.

3.1.3 A használt egynyelvű szótártípusok

Az általános szótárak használatának magas aránya az IDS és az OHM kérdőíves kutatásokban is megfigyelhető volt, és az interjúalanyoknál is ez volt az a szótártípus, amit minden válaszadó említett. További hasonlóság, hogy a kérdőívekben második leggyakoribb szótártípusnak jelölt szinonimaszótárakat is mindhárman említették.

Az OHM kutatásban vizsgáltam a fordítók szakszótár-használatának gyakoriságát, ahol az az eredmény jött ki, hogy ők jóval nagyobb arányban használják ezt a szótártípust, mint a nem fordítók. Ezt a jelenséget megerősítette, hogy az alanyok közül Réka (aki ugyancsak fordító), az interjú során szintén kiemelte, hogy az általános szótárak mellett nagyon gyakran használ szakszótárakat. Az interjú során kaptam példát arra a jelenségre is, amit Prószéky (2011: 8) említ cikkében, miszerint sok szakterületen valódi szakszótár nem is létezik, ezért azt sokszor egy szűk szakembergárdának vagy egy szakfordítónak a saját gyűjtése helyettesíti.

3.2 A szótárhasználat külső körülményei

3.2.1 A szótárhasználat célja

A szakmai célú online-szótár-használat fölénye mind az interjúk során, mind a kérdőívek eredményeiből jól látszik. Ennek háttérében az állhat, hogy a vizsgált célcsoport tagjainak munkájukból és/vagy tanulmányaikból kifolyólag muszáj online szótárakat használniuk.

Az öt vizsgált szótárhasználati tevékenységnél az IDS-kutatásból származó eredményekkel vetettem össze a kapott válaszokat. A „fordításhoz” kötődő szótárhasználathoz az IDS-kutatásban a többség (71%) a „gyakran” lehetőséget jelölte meg, ami egybevág az interjúk során kapott információkkal, hiszen mindenki ezt az opciót választotta. A szövegalkotásnál a gyakran (47,1%) és a néha (40,4%) voltak a leggyakoribb válaszok, ami szintén hasonló az interjúkhoz (egy gyakran, és két néha válasz). Az IDS-kutatásban ugyanez volt a két legnépszerűbb válasz „javításhoz” lehetőségre: gyakran (39,6%), néha (37,1%), ami az OHM kutatásban két néha és egy gyakran válaszban realizálódott. Az „olvasáshoz” választási lehetőségre a néha (38,9%) és a ritkán (32,3%) voltak a legnépszerűbb visszajelzések, az interjúkban két ritkán és egy gyakran válasz született. Végül az „internetes böngészéshez” elnevezésű tevékenységnél a legtöbben (36,9%), a ritkán-t jelölték meg, szemben az interjúalanyok két néha és egy gyakran feleletével.

Összegezve tehát: a fordítás, szövegalkotás, javítás voltak azok a tevékenységek, ahol egyértelműen párhuzam vonható az interjúalanyok és az IDS-kutatásban részt vevők többségére jellemző szótárhasználati szokások között, és ez részben igaz az olvasásra is, egyedül az internetes böngészés során tűnik gyakoribbnak a szótárhasználat az interjúkban megszólalók körében.

3.2.2 A szótár ára

Akárcsak az IDS- és OHM kutatásokban, az interjúk során is az ingyenes szótárakat preferálták a válaszadók. További megerősítést nyert tehát, hogy alapvetően a szótárhasználók anyagi ellenszolgáltatás nélkül próbálnak hozzájutni az online szótári tartalmakhoz, még ha – bizonyos feltételek teljesülése esetén – teljesen nem is zárkoznak el a fizetős szótáraktól.

Prószéky (2011: 5) Közép-Kelet-Európára különösen jellemző jelenségnek látja azt a tendenciát, hogy „a fizetős internetes szolgáltatások használatának nem alakult ki igazi kultúrája”, és sokan úgy látják, hogy egy online szótár esetében „nem baj, ha nem igazán jó, csak ne kérjenek érte pénzt, mert annyira azért nem kell”. A kérdőíves felmérések és az interjúk tükrében igazat kell adni Prószéky megállapításának, azzal a kiegészítéssel élve, hogy az IDS-kutatásból kiindulva nem csak Kelet-Közép-Európára, hanem nyugatabbra sem jellemző az online szótárakért történő nagyobb fizetési hajlandóság.

3.2.3 Az online szótárak futtatási platformjai

Az IDS- és az OHM kutatásban megadott szótárfuttatási-plattformok mindegyikét említették az interjúk során is. Személyenként változó volt, hogy kinél melyik volt a leginkább preferált eszköz. Az azonban a mobil eszközök népszerűségét támasztja alá, hogy mindegyik interjúalany használ (kisebb vagy nagyobb mértékben) okostelefont vagy táblagépet. A kisképernyős eszköz-használat aránya az OHM kutatásban a nem fordítóknál jóval magasabb volt, mint a fordítóknál, ami egyaránt igaz volt az összes eszközt (73,53% és 58,44%) és a leggyakrabban használt eszközt (19,85% és 7,14%) tekintve is. A meginterjúvolt válaszadók is megerősítették ezt a trendet, hiszen a nem fordító Anitánál és Emesénél a táblagép és az okostelefon, míg a fordító Rékánál a hagyományos asztali számítógép volt a szótárhasználatra leggyakrabban igénybe vett elektronikus platform.

3.3 Az online szótári jellemzők

3.3.1 Tíz szótári szempont rangsorolása fontosság alapján

Az interjúalanyok viszonyulását a tíz megadott online szótári jellemzőhöz meglehetősen nehéz összevetni a kérdőíves adatok összesítésével, hiszen egy-egy egyéni vélemény adott esetben szöges ellentétben állhat a nagy mennyiségű adatból levont következtetésekkel. A könnyebb összehasonlíthatóság érdekében a három interjúalany szótári jellemzőkre adott sorszámaikat összeadtam, és ennek alapján állítottam fel a hármójuk véleménye alapján kirajzolódó sorrendet, amely a következőképpen alakult: Megbízhatóság (1.), Sebesség (2–3.), Naprakészség (2–3.), Áttekinthetőség (4.), Testreszabhatóság (5.), Multimédiás tartalom (6–7.), Korpuszhoz kapcsolódó linkek (6–7.), Más szótárakhoz kapcsolódó linkek (7–8.), Hozzáférhetőség (9.), Böngészési javaslatok (10.).

A kérdőíves felmérésekben abszolút első helyre rangsorolt *megbízhatóság* az interjúk eredményeinek összesítésében is az első helyre került. A második legfontosabb *áttekinthetőséget* az interjúalanyok összességében azonban csak a negyedik pozícióba rangsorolták. A *sebesség* és a *naprakészség* az IDS- és OHM kérdőívek eredményeihez hasonló helyre került. Meglepetést jelent viszont a *testreszabhatóság*, hiszen az interjúkban viszonylag fontosnak (5. hely) ítélték, míg az IDS-kutatásban nyolcadik, az OHM kutatásban pedig az utolsó lett. Hasonlóan fontosabbnak gondolták az interjúalanyok a *multimédiát*, hiszen a 6–7. helyezést kapta, a kérdőíves felmérés 9–10. helyével szemben. A *korpuszhoz kapcsolódó linkek* és a *más szótárakhoz kapcsolódó linkek* helyezése (minimális eltéréssel) minden forrás szerint egyezett, a *hozzáférhetőség* azonban csak kilencedik lett az interjúalanyok minősítésében, míg a kérdőívekben a „középmezőnybe” (az 5. helyre) sorolták. Az interjúkban utolsó helyezett *böngészési javaslatok* a kérdőívekben is hátul (8–9. hely) végzett.

3.3.2 Az online szótárak megbízhatóságának megítélése a szerkesztői háttér alapján

Az öt – szerkesztői háttér szerint megkülönböztetett – szótártípusból az interjúkban is a szótárkiadó cég és az intézmények által kiadott szótárakat említették mint a legmegbízhatóbb altípusokat, ebben tehát nem volt különbség az IDS- és OHM kérdőívekhez képest. A felhasználók által szolgáltatott információkat felhasználó szótárak esetében az a kép rajzolódott ki, hogy ezt a fajta referenciaművet nem igazán tartják számon külön kategóriaként, de ettől függetlenül megbízhatóbbnak vélik, mint a közösségi vagy magánszemély által szerkesztett szótárakat. Ez utóbbi két kategóriát – akárcsak a kérdőívek eredményeiben – utolsó helyre rangsorolták (a megbízhatóság aspektusából).

3.3.3 A szótári jellemzők részletesebb értékelése

A megbízhatóság megítélésekor az IDS-kutatás válaszadói a valós nyelvhasználat megjelenését (ami korpuszon alapszik) várták el leginkább egy online szótártól, ami két interjúalany véleményével is egybevág. Anita viszont azt választotta a legfontosabbnak, hogy egy neves kiadó cég vagy intézmény üzemeltesse a szótárát, ami az IDS-kutatásban (8,2%-kal) messze a legnépszerűtlenebb opció volt.

A naprakészség tekintetében az OHM kutatásban a leginkább előre sorolt jellemvonás az aktuális nyelvészeti információk mielőbbi szótárba kerülése volt, ez azt jelenti, hogy megegyezik az IDS-kutatás első helyezettjével.

A hozzáférhetőségnél az OHM kutatásban teljesen eltérő vélemények születtek, az IDS-kutatásban első helyre rangsorolt állítást (Ne legyenek karbantartás miatti szerverleállások) egy interjúalany jelölte meg.

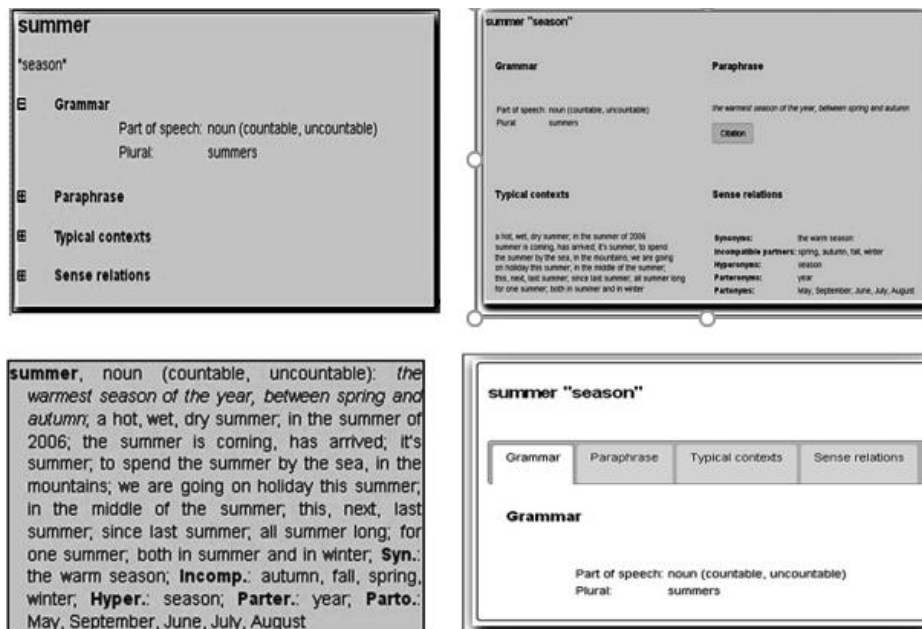
3.3.4 Az online szótárak innovatív jellemzői

A kiejtést segítő hangfájlok talán a leggyakrabban felbukkanó multimédiás elemek az online szótárakban, és úgy tűnik, hogy a szótárhasználók élnek is ezzel a lehetőséggel a szótárhasználat során. Valamilyen szinten nyilván ennek is szerepe van abban, hogy az IDS és az OHM kutatásban is a leginkább hasznosnak ítélt kiegészítőként ítélték meg a lehetséges válaszok közül.

3.3.5 A szócikkek megjelenítésére vonatkozó kérdések

A négy választható szócikkforma közül (lásd 1. ábra) az IDS- és az OHM kutatásban is egyértelműen a „Print view” nézetet sorolták az utolsó helyre, ami alapján az látszik, hogy az online szótárak használói nem szívesen látják viszont a hagyományos szótárak szócikkstruktúráját és megjelenését digitális formában, hanem ennél innovatívabb megoldásokra vágnak, mint amilyen például az IDS-kutatásban első helyen végzett „Tab view”. A napjainkban különféle egyéb szoftverekben is alkalmazott megoldás Anita számára is fontos volt; ugyanakkor Réka idegenkedett ettől a megoldástól. Az „Explorer view”-t minden válaszadó egyaránt a második

legjobbnek ítélte, a „Panel view” pedig Réka és Emese számára is a legjobbnek bizonyult.

1. ábra. Az interjúalanyok által rangsorolt szócikktípusok (balról jobbra haladva: Explorer view, Panel view, Print view, Tab view; forrás: Müller-Spitzer 2014: 192)

4. Összegzés

Tanulmányomban az Online-szótár-használat Magyarországon (OHM) nevű kutatásom interjúkon alapuló részét ismerttettem. Az interjúk kapcsán megfogalmazott kutatási kérdésekre adható válaszaimat az alábbiakban összegzem.

(1) Milyen egyezések és különbségek mutatkoznak egymáshoz képest a három interjúalany által adott válaszokban? Néhány kérdés vonatkozásában az alanyoktól egyforma vagy nagyon hasonló válaszokat kaptam. Ebbe a körbe lehet sorolni az online szótárak használatának magas arányát, amelyek között egy- és kétnyelvűek is előfordulnak, ezek közül is az általános egynyelvű szótár az, amelyet mindenki igénybe vesz. A célok közül egyértelműen a szakmai célú szótárhasználat dominál, a tevékenységek közül pedig a fordítás az, amelyhez online szótárakat használnak. Az interjúalanyok közül senki nem fizetett még online szótári tartalomért, de adott esetben elképzelhetőnek tartják, hogy ez változni fog. A szótári jellemzők közül főleg a megbízhatóságot, a sebességet és a naprakészséget emelték ki mint legfontosabb szempontokat. A szótárkiadók és az intézmények által szerkesztett szótárak megbízhatóságát tartották a legmagasabbnak, a közösségi és magánszemély által szerkesztett szótárakat pedig a legkevésbé megbízhatónak. Az online szótárak

innovatív tulajdonságai közül egybehangzóan a kiejtést segítő hangfájlokat preferálják leginkább.

A legszembeütőbb különbségek az interjúalanyok válaszaiban a leggyakrabban használt szótárfuttatási platformokban (okostelefon, táblagép, asztali számítógép), néhány fő szótári jellemzőben (pl. áttekinthetőség, multimédiás tartalom), valamint azok részletesebb tárgyalásában (pl. hozzáférhetőség, naprakészség), illetve a szócikkek dizájnját illetően voltak.

(2) Az interjúkból kapott információk megerősítik vagy cáfolják az IDS- és az OHM kutatás kérdőíves részéből származó eredményeket? Az interjúalanyok válaszaik nagyjából összhangban álltak a kérdőíves felmérésekből származó eredményekkel. Ez elsőként az online-szótár-használat magas arányában és az alkalmazott szótárak típusainál jelentkezett. Az interjúkból származó információk megerősítették továbbá, hogy a fordítók gyakran használnak online szakszótárakat. A szótárhasználati célok között megerősítést nyert, hogy a vizsgált célcsoport tagjai főleg szakmai célokra alkalmazzák az online szótárakat. A szótár árával kapcsolatban kijelenthető, hogy a kérdőíves felmérések eredményeinél tapasztalható szótárakért történő fizetési hajlandóság (illetve annak hiánya) az interjúalanyoknál is megfigyelhető volt. Az eszközhasználatot illetően a nem fordítók nagyobb arányú kisképernyős eszköz-használata szintén visszaköszött az interjúk során is. A tíz szótári jellemző közül a megbízhatóság, naprakészség, áttekinthetőség, sebesség voltak azok, amelyek hasonló fontossággal bírtak az interjúalanyoknál, mint a kérdőívet kitöltőknél. Végül a szótárak megbízhatóságának szerkesztői háttér szerinti megítélése is a kérdőíves eredményekhez hasonlóan történt.

Az kérdőívekhez képest az interjúban a megkérdezettek másképpen ítélték meg a hozzáférhetőség, testreszabhatóság és a multimédia fontosságának szerepét, de egyéb kirívóan eltérő vélemények a többi kérdésre vonatkozóan nem voltak.

(3) Az OHM kutatásban nem szereplő kérdéskörökre adott válaszok párhuzamba állíthatók-e az IDS-kutatásban kapott eredményekkel? Az OHM kutatás kérdőívében nem szereplő pontok közül a szótárhasználati tevékenységek közül a fordítás, szövegalkotás, és javítás voltak azok, ahol az interjúalanyok hasonló, az olvasás esetében részben hasonló, a böngészés során pedig eltérő gyakorisággal használtak online szótárakat. A szótári jellemzők részletesebb értékelésénél, a naprakészségnél azonos, a megbízhatóságnál részben azonos, a hozzáférhetőséget illetően azonban eltérő vélemények születtek az IDS-kutatás eredményének átlagához képest. Az innovatív jellemzők rangsorolásánál az IDS-kutatáshoz hasonlóan elől végeztek a kiejtést segítő hangfájlok, és abban is egyformán nyilatkoztak a válaszadók, hogy a hagyományos szócikktípust szeretnék a legkevésbé vizsgálni egy online szótárban.

Irodalom

- Bank, C. 2010. *Die Usability von Online-Wörterbüchern und elektronischen Sprachportalen*. Hildesheim: Universität Hildesheim.
- Boonmoh, A., Nesi, H. 2008. A survey of dictionary use by Thai university staff and students, with special reference to pocket electronic dictionaries. *Horizontes de Lingüística Aplicada*, 6(2): 79–90.
- Boonmoh, A. 2011. Students' knowledge of pocket electronic dictionaries: recommendations for the students. In: Akasu, K., Satoru, K. (szerk.) *ASIALEX2011 Proceedings*

- Lexicography: Theoretical and practical perspectives*. Kiotó: Asian Association for Lexicography. 66–75.
- Dziemanko, A. 2010. Paper or electronic? The role of dictionary form in language reception, production and the retention of meaning and collocations. *International Journal of Lexicography* 23(3): 257–273.
- Dziemanko, A. 2011. Does dictionary form really matter? In: Akasu, K.–Satoru, U. (szerk.), *ASIALEX2011 Proceedings Lexicography: Theoretical and practical perspectives*. Kiotó: Asian Association for Lexicography. 92–101.
- Dziemanko, A. 2012. On the use(fulness) of paper and electronic dictionaries. In: Granger, S. – Paquot, M. (szerk.) *Electronic lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 319–341.
- Dörnyei, Z. 2007. *Research methods in applied linguistics: Quantitative, qualitative, and mixed methodologies*. Oxford: Oxford University Press.
- De Schryver, G. M., Joffe, D. 2004. On How Electronic Dictionaries are Really Used. In: Williams, G., Vessier, S. (szerk.) *Proceedings of the Eleventh EURALEX International Congress, Lorient, France, July 6th–10th*. Lorient: Université de Bretagne Sud. 187–196.
- Földes, A. 2005. „tök jó, de nincsenek benne csúnya mondatok” – Egy WAP-alapú szótári rendszer üzemeltetésének tapasztalatai. In: Alexin, Z., Csendes, D. (szerk.) *III. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Informatikai Tanszékcsoport. 155–166.
- Gaál, P. 2016. Online-szótár-használat Magyarországon (OHM) – egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei I. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 16(2). Elérhető: <http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/GaalP.pdf>. Letöltve: 2017. január 2.
- Gaál, P. 2017. Online-szótár-használat Magyarországon (OHM) – egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei II. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 17(1). Elérhető: http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/Gaal_P.pdf. Letöltve: 2017. szeptember 26.
- Kontra, M. 1997. Szótárhasználók a magyar szótárírás aranykorában. In: Kiss, G., Zaicz, G. (szerk.) *Szavak – Nevek – Szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete. 228–232.
- Kvale, S. 2005. *Az interjú – Bevezetés a kvalitatív kutatás interjútechnikáiba*. Budapest: József Műhely.
- Laufer, B., Hill, M. 2000. What lexical information do L2 learners select in a CALL dictionary and how does it affect word retention? *Language Learning & Technology*, 3(2): 58–76.
- Laufer, B., Hill, M. 2003. Type of task, time-on-task and electronic dictionaries in incidental vocabulary acquisition. *IRAL-International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 41(2): 87–106.
- Law, K., Li, K. 2011. Mobile Phone Dictionary: Friend or Foe? A User Attitude Survey of Hong Kong Translation Students. In: Akasu, K., Uchida, S. (szerk.) *ASIALEX2011 Proceedings Lexicography: Theoretical and practical perspectives* Kiotó: Asian Association for Lexicography. 303–312.
- Márkus, K., Szöllősy, É. 2006. Angolul tanuló középiskolásaink szótárhasználati szokásairól. In: Magay T. (szerk.) *Szótárak és használók (Lexikográfiai füzetek 2.)*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 95–116.
- Müller-Spitzer, C. (szerk.) 2014. *Using Online Dictionaries (Lexicographica Series Maior 145.)* Berlin–Boston: Walter de Gruyter.
- Müller-Spitzer, C., Kopleinig A., Töpel A. 2012. Online dictionary use: Key findings from an empirical research project. In: Gragner, S., Paquot, M. (szerk.) *Electronic Lexicography*. Oxford: Oxford University Press. 425–458.
- Sánchez Ramos, M. M. 2005. Research on dictionary use by trainee translators. *Translation Journal*, 9(2). Elérhető: <http://translationjournal.net/journal/32dictuse.htm>. Letöltve: 2016. október 25.
- Prószycki, G. 2011. A szótári világ átalakulási tendenciái az internet megjelenésével. *Modern Nyelvoktatás*, 17(4): 3–11.